

Українська мова.

Урок № 21.

Тема: ПАРАЛЕЛЬНІ ЗАКІНЧЕННЯ ІМЕННИКІВ ЧОЛОВІЧОГО РОДУ ДАВАЛЬНОГО ВІДМІНКА (-ОВІ, -ЕВІ (-ЄВІ), -У (-Ю)); ІМЕННИКІВ ЗНАХІДНОГО ВІДМІНКА (НАЗВ ПОБУТОВИХ ПРЕДМЕТІВ (УЗЯВ ОЛІВЕЦЬ - УЗЯВ ОЛІВЦЯ, НАПИСАВ ЛИСТ - НАПИСАВ ЛИСТА); ІМЕННИКІВ МІСЦЕВОГО ВІДМІНКА ОДНИНИ (НА КОНІ - НА КОНЕВІ, В ЛІЖКУ - НА ЛІЖКОВІ, В ГАЇ - В ГАЮ, НА ТОРЗІ - НА ТОРГУ); ІМЕННИКІВ МІСЦЕВОГО ВІДМІНКА МНОЖИНИ (КІСТЬМИ - КОСТЯМИ, КРИЛЬМИ - КРИЛАМИ, ЧОБІТЬМИ - ЧОБОТЯМИ ТОЩО)

Мета (формування компетентності): предметні: поглибити знання учнів про паралельні закінчення іменників, формувати вміння правильно їх уживати у власному мовленні; знаходити і виправляти морфологічні помилки; *ключові:* уміння вчитися: навички пізнавальної діяльності та критичного мислення; *комунікативні:* навички роботи в групі, в парі, навички спілкування в колективі; *інформаційні:* навички роботи з різними джерелами інформації та вміння критично оцінювати теоретичний матеріал; *загальнокультурні:* прагнення до мовної освіти, світогляд.

Тип уроку: урок поглиблення знань, умінь і навичок.

ПЕРЕБІГ УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЯ групи

II. ПОВІДОМЛЕННЯ ТЕМИ, МЕТИ, ЗАВДАНЬ УРОКУ. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

III. ПЕРЕВІРКА ТЕОРЕТИЧНИХ ВІДОМОСТЕЙ І ПЕРВИННИХ УМІНЬ ТА НАВИЧОК З ТЕМИ, ЗАСТОСУВАННЯ ЯКИХ БУДЕ ПОТРІБНИМ НА УРОЦІ

Перегляд експрес-уроку Олександра Авраменка «Батьку чи батькові?»
(<https://www.youtube.com/watch?v=LXfoJ9bmyX0>)

Бесіда

· Пригадайте, що вам відомо про паралельні відмінкові закінчення іменників. Наведіть приклади.

· Завдання. Подумайте і запишіть, яка форма є нормативною: УЗЯВ ОЛІВЕЦЬ чи УЗЯВ ОЛІВЦЯ, НАПИСАВ ЛИСТ чи НАПИСАВ ЛИСТА; НА КОНІ чи НА КОНЕВІ, В ЛІЖКУ — чи НА ЛІЖКОВІ, В ГАЇ чи В ГАЮ, НА ТОРЗІ чи НА ТОРГУ; КІСТЬМИ чи КОСТЯМИ, КРИЛЬМИ чи КРИЛАМИ, ЧОБІТЬМИ чи ЧОБОТЯМИ. Доведіть чому саме так.

Робота з текстом (у групах)

► Прочитайте статтю Олександри Сербенської з посібника «Антисуржик. Вчимося ввічливо поводитись і правильно говорити». Що нового ви дізналися? Обміняйтеся інформацією, візуалізуйте її.

Текст 1

ПЕРЕВАГУ ЗАКІНЧЕННЯМ -ОВІ, -ЕВІ!

Українська мова знає два закінчення давального відмінка однини іменників чоловічого роду другої відміни — -ові, -еві (-єві) і -у (-ю): батькові, Тарасові і брату, фотографу. Закінчення -ові, -еві переважає в південно-західній частині України, -у (-ю) — у північно-східній.

В останні десятиліття активізувалося закінчення -у (-ю), властиве російській мові. З'явилися цілі блоки з цим закінченням: «Висловлено недовіру директору Івану Петренку та його заступнику Віктору Коваленку».

Отже, викиньмо -ові, -єві з української мови, і це буде ще один крок до зближення української мови з російською, хоч ще в 60-х р. мовознавці застерігали: з точки зору граматичної культури конструкції з формами на -у (ю) не можна вважати правильними (А. Т. Жовтобрюх).

Українська літературна мова перевагу надає формам на -ові, -еві. Прочитаймо уважно поезії Шевченка і переконаємося, що тільки поодинокі іменники поет уживав із закінченням -у: фотографу. Ще кілька фактів. Микола Вороний, якого вважали добрим знавцем української мови і до якого не раз зверталися за фаховою допомогою, назвав один з віршів — вірш «Іванові Франкові», не вбачаючи у цьому (два слова поряд із закінченням -ові) відходу від самого духу мови чи якусь мовностилістичну невправність. Леся Українка, присвячуючи вірш Драгоманову, пише «Дядькові Михайлові». На відзначення 80-річчя від дня народження і 20-річчя від дня смерті на приміщенні колишньої української приватної гімназії в Дрогобичі зробили напис, у якому всі іменники в давальному відмінку із закінченням -ові: «Великому синові України Іванові Франкові — дрогобицька земля». Публіцист і редактор газети «Українська думка» (Великобританія) у невеликій присвяті до роману «Нас розсудить Бог» усі іменники чоловічого роду вживає тільки із закінченням -ові, -еві: «Присвячую гетьманові — мученикові Павлові Полуботкові, безстрашному борцеві за права й вольності українського народу».

Закінчення -у мають іменники на -ів (-їв), -ов, -ев, -ин, -ін (-їн): Львів — Львову, Київ — Києву, рів — рову, острів — острову. Прізвища з суфіксами -ин, -ін, -їн можуть мати закінчення -у, а також -ові: Кравчишин — Кравчишину, Кравчишинові; Зорін — Зоріну, Зорінові...

Текст 2

«НЕ ЗВЕРНУВ УВАГУ» ЧИ «НЕ ЗВЕРНУВ УВАГИ»?

Іноді виникає сумнів: чи коло перехідного дієслова ставити іменник у знахідному відмінку, чи в родовому. Перехідне дієслово, як правило, керує знахідним відмінком без прийменника (відповідає на питання *кого?* або *що?*): «брат зламав ногу», «учень написав твір», «вишила сорочку», «розв'язав задачу», «прочитав лекцію», «сказав правду». Коли присудок виражає заперечення, прямий додаток найчастіше стоїть у родовому відмінку: «Він не зламав ноги», «не написав твору», «не віддав позиченої книжки», «не сказав усїї правди».

Згадаймо рядки з відомої пісні: «Ой не хочу хатки, ані сіножатки, ні ставка, ні млинка, ні вишневого садка».

Родовий відмінок означає також, що дія переходить лише на частину предмета: «з'їсти хліба», «випив води», тобто не весь хліб, не всю воду. Говоримо: «позич мені книжки»; і хоч маємо на увазі цілу книжку, однак формою родового відмінка виражаємо обмеження часу — беремо книжку не назавжди, а на деякий час.

Тому потрібно говорити: «звернув на це увагу» і «не звернув на це уваги», «порушує Закон про мови» і «не порушує Закону про мови».

IV. РОБОТА НАД ЗАКРІПЛЕННЯМ ЗНАНЬ, УМІНЬ І НАВИЧОК УЧНІВ

Мовознавчий експеримент (робота в групах за картками)

Завдання. Від поданих іменників утворіть форму родового відмінка множини. Виділіть закінчення. Дослідіть, які іменники мають паралельні форми.

Баби, губи, легені, статті, мрії, долоні, війни, поверхні, назви, надії, сім'ї, дороги.

Завдання. Від поданих іменників утворіть форму орудного відмінка множини. Виділіть закінчення. Дослідіть, які іменники мають паралельні форми.

Капці, вінця, двері, діти, люди, сани, штани, ворота, гроші, дріжджі, гордоці, сходи, radoці, меблі.

Гості; коні, чоботи, коліна, колеса, крила, плечі.

► Іменники якої групи вживаються і в однині, і в множині, а які — лише в множині?

Гра «Редактор»

► виправте помилки у вживанні відмінкових форм іменників.

► Із 2-3 словосполученнями складіть речення.

Випасати конів, не побачити грузин, не помітити болгарів, крутити коліщатом, їздити по містам, по селам, кліпати очами, стенати плечами.

Довідка: випасати коней, не побачити грузинів, не помітити болгар, крутити коліщам, їздити по містах, по селах (містами, селами), кліпати очима, стенати плечима.

V. ПЕРЕВІРКА ЯКОСТІ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ УЧНІВ

Творче конструювання (на вибір)

► Напишіть:

1) застереження молодшим дітям щодо безпечної поведінки на воді й біля водойм;

2) есе про явище природи, що викликає найбільше захоплення й здивування.

VI. ПІДСУМОК УРОКУ

Рефлексія «Три — Два — Один»

- Три факти, які були новими, цікавими, несподіваними на уроці.
- Два факти, які здалися нецікавими, некорисними, або вже були відомі.
- Один факт, який хотілось би вивчити детальніше, поглибити знання.

VII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Запишіть слова у формі давального та місцевого відмінків однини, підкресліть ті, що мають паралельні закінчення.

1) Директор, *Київ*, ягнятко, (при) вчитель, (у) ліжко, (на) лід, (на) кінь, село, роздоріжжя, немовлятко, (у) гурток, (на) держак, (на) поверх, (при) *батько*.

2) Дуб, *син*, місто, (у) сік, (у) центр, (на) шлях, майстер, студент, (при) іменник, (при) Володимир, гвинт, пухир, (на) олівець, слухач, буквар.

3) *Дитячко*, (на) робітник, *Львів*, (у) рів, (у) мішок, (на) літак, (на) *шлях*, (у) *слові*, велетень, борошно, скляр, ягнятко, острів, плече.

Особливості закінчень іменників II відміни

Відмінок	Закінчення	Приклади
Давальний відмінок однини	а) закінчення <i>-ові, -еві, -єві</i> мають іменники чол. роду твердої, м'якої і мішаної груп;	<i>Будинкові</i> — <i>будинку</i> , <i>ректорові</i> — <i>ректору</i> , <i>журавлеві</i> — <i>журавлю</i> , <i>добродієві</i> — <i>добродію</i>
	б) ці ж іменники приймають і закінчення <i>-у (-ю)</i> : <i>будинку, відмінку, директору</i> й т. д.	
	в) паралельні закінчення <i>-ові</i> та <i>-у</i> мають також іменники с. р. із суфіксом <i>-к-</i> , що означають малі істоти	<i>дитяткові</i> — <i>дитятку</i> , <i>теляткові</i> — <i>телятку</i> , <i>ягняткові</i> — <i>ягнятку</i> .
Увага! Коли в тексті зустрічається поряд кілька іменників чол. роду у формі давального відмінка однини, то для уникнення одноманітних відмінкових закінчень слід спочатку вживати закінчення <i>-ові, -еві (-єві)</i> , а тоді — <i>-у (-ю)</i> : <i>Симоненкові Василю Андрійовичу, Леонідові Миколайовичу Іваненку, добродієві бригадиру</i>		
Місцевий відмінок однини	Закінчення <i>-ові, -еві, -єві</i>	<i>при батькові, на братові, при вчителєві, на конєві, на носієві</i>
	а) іменники ч. р., що означають істоти б) іменники с. р. твердої групи із суфіксом <i>-к-</i> (назви істот)	<i>на дитяткові, на теляткові, на хлоп'яткові</i>
	а) іменники ч. та с. р. із суф. <i>-к-, -ак-, -ик-, -ок-, -к (о)</i> , що означають неістоти мають закінчення <i>-у</i> , а також паралельні форми <i>-ові</i> тощо;	<i>у будинку</i> — <i>у будинкові</i> , <i>у війську</i> — <i>у військові</i> , <i>на літаку</i> — <i>на літакові</i> , <i>на ліжку</i> — <i>на ліжкові</i>
Увага! Закінчення <i>-у</i> тут уживається рідше, щоб не призвести до сплутування Д. в. з Р. в. (<i>слава народу</i>) або кличним (<i>батьку, сину</i>)		
Увага! Із прийменником по можуть уживатися паралельні закінчення <i>-у (-ю)</i> та <i>-і (-ї)</i> : <i>по Дніпру</i> — <i>по Дніпрі</i> , <i>по місту</i> — <i>по місті</i> , <i>по селу</i> — <i>по селі</i> ; для позначення часу вживається тільки закінчення <i>-і</i> : <i>по обіді, по закінченні</i>		
Знахідний відмінок однини	а) паралельні закінчення однакові з Н. в і Р. в. в (характерне для назв неістот невеликого розміру)	<i>олівець</i> — <i>олівця зошит</i> — <i>зошита дуб</i> — <i>дуба</i>
	б) паралельні закінчення у формі множини (характерне для назв тварин)	<i>пасу коней</i> — <i>коні</i>
Орудний відмінок множини	а) закінчення <i>-ами, -ями, -ми</i> мають іменники ч. та с. р.	<i>берегами, робітниками, обличчями, полями</i>
	б) закінчення <i>-ми</i> (паралельно з формами на <i>-ами, -ями</i>) мають іменники ч. та с. р.	<i>кіньми</i> — <i>конями, чобітьми</i> — <i>чоботями, чоботами, крильми</i> — <i>крилами</i>
Увага! Іменники середн. роду <i>око, плече</i> мають в орудному відмінку множини закінчення <i>има</i> : <i>очима, плечима</i>		